

Курманалиева Айнура Озубековнанын 13.0.01- жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологияларды колдонуу менен калыптандыруунун дидактикалык негиздери» аттуу темадагы диссертациялык ишине расмий оппоненттин

П И К И Р И

1. Диссертациялык изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу.

Бүгүнкү күндө коомдук-экономикалык абал, инженер багытында бүтүрүүчүлөргө жаңы талаптарды койот. Инженердик билимдин илимий-техникалык процессинин өндүрүштүк керектөөсү, инженердин адистештирилген даярдыгында социалдык жактан ийкемдүү, адамгерчиликтүү, коммуникабелдүү инсан катары калыптандыруу маселеси, бүгүнкү күндө инженердин креативдүүлүгүнө актуалдашууда.

Негизинен инженерлерди даярдоодо, калыптанган стереотиптерге жана логикага карабастан, дивергенттик ой-жүгүртүү талап кылынып келет.

Анын негизинде, ЖОЖдун негизги милдеттеринин бири бөлүп, студенттерди профессионалдык даярдоо процессинде алардын чыгармачылык потенциалын жогорулатуу болуп саналат. Маалыматтык технологиялардын заманбап өнүгүүсү, адистерге ар дайым жаңы ой пикирлерди, жаңы проекттерди жаратууга, инженердик маселелерди креативдүүлүк менен кароого мүмкүнчүлүк берет.

Атаандаштык күчөп турган чөйрөдө, инженердик ишмердүүлүк өндүрүштүк маселерди чечүүдө оперативдүүлүктү жана туруктуулукту талап кылат. Учур талабына ылайык инженердик ишмердүүлүктө маалыматтык технологиялар маанилүү таасирин тийгизет. Өндүрүш тармактарында кызматкерлердин ишмердүүлүгүн көзөмөлдөө системалары киргизилүүдө, атайын тармактарга ылайыкталган программдык жабдуулар активдүү колдонулууда. Бирок, өндүрүштүн ийгиликтүү ишмердүүлүгү үчүн жаңы инженердик инструментарийди киргизип жөн калуу жетиштүү эмес. Инженерлер маалыматтык технологияларды чыгармачылык менен колдоно билүүсү зарыл, башкача айтканда, кол алдында турган программалык жабдууларды эффективдүү колдонуу менен, оз алдынча изденүүгө жана жаңы компьютердик программаларды үйрөнүүгө даяр болушу керек. Информатизациялоо (маалыматташтыруу) шарттарында жумуш берүүчү инженерлерден заманбап компьютердик каражаттарды колдонууда чыгармачылык менен кароосун жана маалыматтык технологияларды колдонууда креативдүүлүгүн талап кылат. Креативдүү ой жүгүртүүнүн калыптануусунун актуалдуулугу, илимий-техникалык прогресстин

өнүгүшүндө маселелерди креативдүү ой жүгүртүү менен чече турган жогорку профессионалдык инженерлердин жетишсиздигинен пайда болду. Жыйынтыктап айтканда, креативдүү ой жүгүртүүнүн калыптануусунун актуалдуулугу, илимий-техникалык прогресстин өнүгүшүндө маселелерди креативдүү ой жүгүртүү менен чече турган жогорку профессионалдык инженерлерди даярдоо XXI кылымдагы маанилүү багыты болуп саналат.

Демек, ушул көз караштан алганда коргоого коюлуп жаткан **«Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологияларды колдонуу менен калыптандыруунун дидактикалык негиздери»** аттуу темадагы диссертациялык изилдөө учурдун актуалдуу маселелерине багытталган деп айтууга болот.

Диссертациялык иш үч главадан турат, изилдөөнүн биринчи главасы **“Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологиянын негизинде калыптандыруунун теориялык аспектилери”** деп аталып, жогорку квалификациялык адистерди даярдоодо креативдүүлүктүн маңызы, мазмуну жана түзүлүшү аныкталып, жогорку окуу жайларынын окутуу процессинде креативдүүлүктү маалыматтык технологияларды колдонуу менен калыптоонун абалы жана өзгөчөлүктөрү такталып, инженердик адистигинде окуган студенттерине информатика курсун окутуунун учурдагы абалына жана проблемаларына талдоо арналган, адабияттарга талдоо жүргүзүлгөн.

Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандырууда студенттердин өз алдынча иштөөсүн компьютерди колдонуунун негизинде уюштуруу аркылуу маалыматтык технологиялык каражаттардын формасы сунушталган.

Экинчи глава **“Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологиянын негизинде калыптоонун практикалык маселелери”** деп аталып болочок инженерлердин креативдүүлүгүнүн калыптандыруунун практикалык маселелери изилденип, креативдүүлүктү өнүктүрүү проблемалары боюнча изилдөөлөрдү талдоонун негизинде, анын негизги көрсөткүчтөрү аныкталган булар: ойлонуу ыкчамдуулугу, ойлонуу ийкемдүүлүгү жана ойлонуу оригиналдуулугу.

Маалыматтык технологияларды колдонуу менен түзүлгөн студенттин *креативдүүлүгүн калыптандыруунун дидактикалык моделинин* максаты, принциптери, факторлору жана педагогикалык каражаттары бири-бири менен тыгыз байланышта болушу шартталган.

Болочок инженерлерди иштелип чыккан методиканын негизинде информатикага окутуунун жыйынтыгы болуп, алардын маалыматтык технологияларды колдонуу чөйрөсүндө креативдүүлүгүнүн өнүгүшү эсептелет.

Маалыматтык технологияны колдонууга байланышкан проблеманын чечилиши окутуучунун жетекчилиги астында ишке ашырылышында маалыматтык технологиялар эки функциянын аткарылышы, окуу каражаттары жана окутуунун курамы катары каралган.

Изилдөөнүн үчүнчү главасы **“Педагогикалык эксперимент жана анын жыйынтыгынын интерпретациясы”** деп аталып, мында педагогикалык эксперимент аныктоочу, калыптандыруучу жана текшерүүчү үч этап менен жүргүзүлүп, экспериментте аңгемелешүү жана анкеталык сурамжылоолордун жүрүшүндө, университеттин инженердик адистиктеги студенттеринин маалыматтык технологиялар предмети боюнча комплекстүү билимин аныктап “Информатика” жана “Адистиктин компьютердик технологиясы” дисциплиналарын окутуу процессинде маалыматтык технологияларды колдонуу менен креативдүүлүктү өнүктүрүүгө багытталган окуу технологияларынын комплексин колдонуунун натыйжалуулугуна текшерүү жүргүзүлүп оң таасир тийгизгендиги далилденген.

2. Изилдөөнүн жүрүшүндө автор негизги милдеттерди чече алган.

Изилдөөчү өзүнүн негизги милдеттери катары болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологияларды колдонуу менен калыптандырууда педагогикалык, психологиялык илимий методикалык адабияттарды анализдеп креативдүүлүктүн негизги көрсөткүчтөрүн аныктоо, болочок инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандыруунун дидактикалык моделин түзүп чыгуу жана негиздөө, болочок инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандырууда дидактикалык каражаттарды иштеп чыгып жана түзүлгөн дидактикалык моделинин натыйжалуулугун эксперимент аркылуу тастыктоону аныктаган.

Изилдөөнүн негизги натыйжалары катары болочок инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандыруунун модели сунушталган, модель креативдүүлүктүн калыптандыруучу факторлордон, принциптерден, педагогикалык шарттардан, креативдүүлүктүн көрсөткүчтөрүнөн жана деңгээлдик көрсөткүчтөрдөн турарын көрсөтүүгө болот.

Жогоруда айтылгандарды жыйынтыктоо менен диссертациянын **төмөнкү жетишкендиктерин атап кетсек болот:**

- изденүүчү тарабынан болочок инженер студенттердин креативдүүлүгүн калыптандыруу проблемалары боюнча ата мекендик жана чет элдик окумуштуулардын эмгектерине анализ жүргүзүлүп, бүгүнкү талапка жооп бере албай калгандыгына байланыштуу маселеселенин келип чыкканы тастыкталган;
- креативдүү инженерлердин керектигин жумуш берүүчүлөрдүн талабына ылайык информациялык технологияларды колдонуу чөйрөсүндө студенттердин креативдүүлүгүн профессионалдык даярдыкта өнүктүрүү зарылчылыгы аныкталган;

- болочоктогу инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандыруу процессинин максатын, принциптерин, факторлорун, педагогикалык шарттарын, креативдүүлүктүн көрсөткүчтөрүн жана жыйынтыктарын камтыган дидактикалык модель сунушталган;
- болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологияларды колдонуу менен калыптандыруунун моделине ылайык информатикалык дисциплиналар курсунун алкагында креативдүүлүктү калыптандыруучу атайын тапшырмалар жыйнагынан турган (**методикалык көрсөтмөлөр**) дидактикалык каражаттар иштелип чыккан;
- базалык жана адистештирилген информатика курстарын окутуудагы окуу программасынын теориялык, практикалык жактан ишке ашыруудагы сунуштар педагогикалык экспериментте тастыкталган.

Диссертациялык изилдөөнүн жүрүшүндө иштелип чыккан илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негиздүүлүгүнүн даражасы тиешелүү талаптарга туура келет.

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык маанилүүлүгү: болочок инженерлердин креативдүүлүгүнүн калыптанышынын учурдагы абалы жана өзгөчөлүктөрү аныкталып, креативдүүлүктү аныктоонун методун колдонуу менен креативдүүлүктүн мүнөздүү көрсөткүчтөрү аныкталып; болочок инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандырууга багытталган дидактикалык модели иштелип чыккан; сунуш кылынган теориялык жоболор жана практикалык иштердин натыйжалуулугу педагогикалык экспериментте тастыкталган. Негизги натыйжалар жана жыйынтыктар изилдөөчүнүн өздүк салымын чагылдырып, жактоого чыгарылган жоболорунда орун алган.

4. Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү. Алынган жыйынтыктарды болочок инженерлердин креативдүүлүгүн жогорулатууга жана алардын кесиптик жактан даярдыктарын өркүндөтүүгө өбөлгө болгон информатика дисциплинасын окутуу процессин натыйжалуу уюштурууга багытталат, тактап айтканда, даярдалып чыккан маалыматтык технологиялар дисциплиналарын окутуу боюнча окуу-методикалык комплекстер, түзүлгөн маселелер болочок инженерлерди кесипке багыттап окутуу шартында жетишкендиктер далилденип жана бардык жогорку окуу жайларында инженердик адистиктерди даярдоодо пайдаланууга мүмкүнчүлүк болот. Изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын информатика мугалимдери жана илим изилдөөчүлөр пайдаланса болот.

5. Изилдөөнүн жыйынтыктарынын аныктыгы жана далилдүүлүгү төмөндөгүлөр менен негизделет:

Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандыруунун дидактикалык модели түзүлгөн. Сунушталган моделге ылайык креативдүүлүктү калыптандыруучу негизги принциптери: сынчылдык, чыгармачылык, проблемалуулук, бекемдик, ал эми аны калыптандыруучу

негизги факторлор – гумандуулук, эркиндик, рефлексия, толеранттуулук белгиленген. Ошондой эле, креативдүүлүктү калыптандыруунун педагогикалык шарттары жана маалыматтык технологияларды колдонуунун деңгээлдери аныкталган.

Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологияларды колдонуу менен калыптандыруунун моделине ылайык информатикалык дисциплиналар курсунун алкагында креативдүүлүктү калыптандыруучу атайын тапшырмалар жыйнагынан турган (методикалык көрсөтмөлөр) дидактикалык каражаттар даярдалып жана сунушталган методикалык иштелмелер иштелип чыккан.

Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн калыптандыруунун дидактикалык моделинин натыйжалуулугун педагогикалык экспериментти жүргүзүү менен далилденген.

6. Диссертациянын практикалык натыйжаларын пайдалануу боюнча сунуштар.

Изилдөөнүн натыйжаларын жана жыйынтыктарын пайдалануу боюнча төмөнкүдөй **практикалык, илимий-методикалык сунуштар** иштелип чыккан:

- креативдүүлүктү калыптандырууну атайын дисциплиналардын алкагында жүргүзүүнүн дидактикалык негиздерин иштеп чыгуу;
- креативдүүлүктү калыптандырууда эвристикалык ыкмалардын комплекстерин активдүү колдонуу менен бирге башка дагы прогрессивдүү методдорду колдонуу;
- болочок инженерлерге креативдүүлүктү калыптандыруу боюнча илимий изилдөөлөрдү улантуу зарыл;
- инженерлердин креативдүүлүгүнүн өндүрүштүк процеске тийгизген таасирин аныктоо, креативдүү инженерлердин жалпы коомдун өнүгүшүнө кошкон салымын тактоо.

7. Изилдөөчүнүн жеке салымы. Психологиялык, педагогикалык, методикалык, информатикалык адабияттарга жана алдыңкы тажрыйбаларга таянуу менен студенттердин “Информатика” жана “Адистиктин компьютердик технологиясы” дисциплиналарын өздөштүрүүдө креативдүүлүктү өнүктүрүү боюнча иштерди уюштуруу жана текшерүүнүн методикасы изденүүчү тарабынан жеке иштелген. Диссертациялык иштин натыйжалары изденүүчү тарабынан жогорку окуу жайларында педагогикалык эксперименттик сыноолордо текшерилип, жактырылган жана практикада колдонууга киргизилген.

8. Изилдөөнүн жыйынтыктары. Жарыяланган эмгектер негизинен изилдөөнүн багытына туура келет, изилдөөнүн жыйынтыктары алынган теориялык жоболор жана айрым практикалык жыйынтыктар изденүүчүнүн 27 эмгегинде жарыяланган. Кыргызстандын жогорку окуу жайларында,

алыскы жана жакынкы чет өлкөлөрдө өткөрүлгөн илимий-практикалык конференцияларда апробацияланган.

9. Диссертациянын мазмуну менен авторефераттын мазмунунун шайкештиги.

Авторефераттын мазмуну диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаты менен милдеттерине толугу менен дал келет. Автореферат кыргыз, орус, англис тилдеринде бирдей мааниге ээ.

10. Диссертациянын мазмунундагы жана жазылышындагы жетишпегендиктер.

Диссертацияда көрсөтүлгөн жетишкендиктер менен бирге айрым бир кемчиликтер орун алган.

1. Жумуштун 44-бетинде “сурамжылоодо, информатика дисциплинасы менен инженердик дисциплиналардын байланышынын жоктугу аныкталды”- деп жазылып турат. Ошондуктан информатика дисциплинасы менен дагы бир инженердик дисциплинаны предметтер аралык байланышта изилдөө жүргүзүлгөндө жумуштун денгээли мындан дагы жогору болмок.

2. Креативдүүлүк бул чыгармачылыктын жогорку көрсөткүчү болуп жаткандыктан, бул психологиялык түшүнүк. Ушул себептен сунушталган дидактикалык моделге креативдүүлүктү калыптандыруучу принциптери менен психолого-педагогикалык шарт кошулса түзүлгөн модель мындан дагы натыйжалуурак болмок.

Жогоруда көрсөтүлгөн кемчиликтер диссертациянын жалпы мүнөзүн түздөн-түз өзгөртпөйт жана анын баалуулугун төмөндөтпөйт.

11. Эмгектин Кыргыз Республикасынын «Илимий даражаларды ыйгаруунун тартиби боюнча жобонун» талаптарына туура келиши.

Курманалиева Айнура Озубековнанын «Болочок инженерлердин креативдүүлүгүн маалыматтык технологияларды колдонуу менен калыптандыруунун дидактикалык негиздери» аттуу темадагы изилдөөсү Кыргыз Республикасынын ЖАКтын кандидаттык даражаны изденип алуу үчүн жазылуучу диссертацияга коюлган талаптарга туура келет, ал эми изилдөөнүн автору 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына ээ болууга татыктуу.

**Расмий оппонент,
педагогика илиминин
доцент:**

А.К. Наркозиев

А.К. Наркозиев

*А. К. Наркозиев
Кадр бөлүмү*
*Кыргыз Республикасынын
ЖАКтын кандидаты*